John Chr. Jørgensen

RIF VERSUS TOM

Litteraturhistorien kan beskrives som en kamp. Forfattere ligger i konkurrence med hinanden. Hvad konkurrerer de om? I første omgang opmærksomhed, dernæst anerkendelse, i visse tilfælde magt: retten til at bestemme over andre. En af Danmarks mest konkurrencebevidste forfattere var Klaus Rifbjerg (1931-2015). Det er en kendt sag, at han lå i strid med Anders Bodelsen, Poul Borum og Henrik Stangerup. Mindre kendt er det, at han førte en livslang kamp om anerkendelse med Tom Kristensen (1893-1974). Kampens midler var ikke altid så fine, fremgår det af denne artikel.

Drømmen om at blive kritiker

Som ung drømte Klaus Rifbjerg om at blive litteraturkritiker. Det lå inden for familiens muligheder. To fætre på mødrenes side, Hakon Stangerup og Keld Elfelt, anmeldte bøger i henholdsvis *Dagens Nyheder* og *Berlingske Tidende*. Hans allerstørste forbillede var dog Tom Kristensen, som skrev i *Politiken*, avisen, som Rifbjergs far svor til. Klaus Rifbjerg fortæller, at han begyndte at læse Tom Kristensens anmeldelser allerede i mellemskolen (J.C. Jørgensen: *Spinatfugl. Klaus Rifbjerg om sit liv med pressen*, 1995: 18).

For at blive kritiker måtte Rifbjerg ligesom sine fætre og Tom Kristensen skaffe sig en relevant akademisk uddannelse. Efter studentereksamen (1950) og et studieophold i USA (1950-51) begyndte han at læse litteratur og engelsk på Københavns Universitet. Men han var ikke til langvarige systematiske studier. Mere end en forprøve i engelsk, normeret til to års studier, kunne han ikke drive det til. I stedet engagerede han sig i studenterrevyer, filmarbejde og freelance-skribentvirksomhed.

Filmanmelder på *Information*

I redaktionsfællesskabet omkring det satiriske julemagasin *Svikmøllen* traf han redaktør Børge Outze, som spurgte ham, om han kunne tænke sig

at blive teatermedarbejder på *Information*. Han skulle lave reportage og interview. Det sagde han ja tak til, men takkede af igen efter den første arbejdsdag, da han opdagede, at ingen vidste mere konkret, hvad de skulle bruge ham til. Nogle dage efter mødte han *Information*s kulturredaktør Johannes Møller på en kunstudstilling. Han bad ham komme tilbage, så skulle de nok finde ud af noget. Rifbjerg blev sat til at skrive nogle små vignetter fra oplevelser i byen. Og så blev han bedt om at skrive noget om fjernsynet, som dengang var et nyt medie. Sin journalistiske ilddåb fik han med en reportage fra et seksdagesløb i Forum. Snart fyldte han siderne med teater- og filmanmeldelser. Altsammen er dokumenteret i Klaus Rifbjerg: *Den søde kløe – et udvalg ved Kristen Bjørnkjær og Søren Markers*, 2001.

Nøgleromaner

Mødet med pressen blev til litterært stof for den sensitive og produktive digter. Kulturredaktionen på *Information* skildrede han i *Spinatfuglene* (1973). Det var ligesom Tom Kristensens *Hærværk* en nøgleroman, men modsat denne var den lagt an på satire og underholdning, ikke på seriøs eksistentiel analyse.

Man kan sige, at Tom Kristensen én gang for alle omstøbte sine journalisterfaringer til litterær kunst, mens Klaus Rifbjerg lejlighedsvis indfældede sine oplevelser med pressens folk i burleske prosatekster, der selv balancerede på kanten af journalistikken.

Det begyndte med *Marts 1970* (1970), som på forsiden var uden genrebetegnelse, men som på bagsiden blev klassificeret som en 'humoristisk roman' om sælsomme aktuelle begivenheder, inkluderende portætter af flere af Rifbjergs kritikere, f.eks. Poul Borum og Niels Egebak, nævnt ved deres rigtige navne.

Kunst og journalistik

Hvis *Marts 1970* blev genudgivet i dag, måtte man forsyne den med en del fodnoter, mens *Hærværk* stadig klarer sig fint uden. Kunstværker er selvforklarende, mens det meste af det, der står i aviserne, refererer til navne, steder og begivenheder, som læserne kender, men som snart er glemt igen og derfor må repeteres i forklarende tekster, hvis artiklerne genoptrykkes i bogform.

Spinatfugl

Betegnelsen 'Spinatfugle' bruges i pressejargon nedsættende om kulturskribenter, der er uden journalistisk baggrund. Både Tom Kristensen og Klaus Rifbjerg var i denne forstand 'spinatfugle'. Kun Rifbjerg brugte begrebet om sig selv. På Tom Kristensens tid var litterære spinatfugle identisk med 'petit-journalister'. Tom Kristensen opfattede sig selv som fagmand, cand.mag. og kritiker. Klaus Rifbjerg var en falleret student, en halvstuderet røver, som hentede sin autoritet fra sit skønlitterære forfatterskab og fra sin permanente leveringsdygtighed.

I Rifbjergs roman om livet i *Information*s voliere har kulturredaktøren fra Vendsyssel ikke hørt udtrykket, 'spinatfugl', før han kommer til København:

> Spinatfugl. Han kunne se den for sig. Den landede med allerstørste sikkerhed oven i bananpalmen eller baobabtræet. Dér sad den, grøn, lunken, lidt sjappet, med et stykke ferskrøget laks i munden. Spinatfuglen. Den åbnede næbbet og tabte laksen og begyndte på sin underlige sang, en tropisk sang fuld af mindreværd og bedreviden, fuld af snobberi og halvstuderthed, fuld af kærlighed og entusiasme (Rifbjerg: *Spinatfuglene*, 1973: 26).

I Klaus Rifbjergs suggestivt strømmende prosa beskrives her den særlige dobbeltrolle, som kulturskribenten indtager på en avis. Han er både højrøvet og underlegen – han føler sig sådan og opleves sådan af de andre. Med sin akademiske baggrund er han i besiddelse af en ekspertise, som de andre ikke har, men rigtig journalist bliver han ikke.

Reporter

I *Spinatfuglene* sætter de Rifbjergs alter ego, stud.mag. Jens Seehus, til at dække et derby for dog at få lidt af en journalist ud af ham. I Rifbjergs eget journalistliv var det som sagt et cykelløb, han blev sat til at skrive om. Tom Kristensen kunne ikke sige ja til Henrik Cavlings forslag om at tage ud og anmelde en teateropsætning af *Kaptajn Grants Børn*, men skaffede sig selv sin journalistiske ilddåb ved at rejse til München for at skrive en kronik i reportageform om mordet på tre kommunister (Tom Kristensen: *Åbenhjertige fortielser*, 1966: 158).

Anmelder

Livet som anmelder har ingen dansk forfatter beskrevet mere indgående end Tom Kristensen i *Hærværk*. Da romanen begynder, er redaktør Jastrau allerede langt inde i anmelderiets problemer – modsat Rifbjergs Jens Seehus, som begynder fra et sted nær nulpunktet:

> Han havde siddet og kigget i de to bøger, Adrian Andersen havde givet ham, og prøvet at skrive noget sammen. Men det var ikke let. Hvordan skrev man anmeldelser. Hvilket synspunkt anlagde man. Havde bladet et synspunkt? Havde han selv? Hvad ville det sige at være anmelder? Det lød næsten som "stikker", men det kunne ikke være meningen. Hvorfor han selv ville være det, vidste han ikke. Jo, gu' gjorde han så: han skulle tjene nogen penge eller endnu enklere: han skulle have noget at lave. Egentlig ville han hellere lave noget selv, noget der var hans eget (*Spinatfuglene*, 1973: 57).

Rifbjerg vil signalere naivitet, men ræsonnementerne i denne indre monolog lyder som noget, der er hentet fra en børnebog. En person, der begynder på dette stadie, skal bruge mere end 150 sider for at komme på omgangshøjde med Ole Jastrau. Jens Seehus kommer da heller ikke længere end til galopbanen og det hospital, hvor kulturredaktøren bliver indlagt. Analysen forlades. Ligesom i *Marts 1970* opløses handlingen i farce og tragikomik.

*Politiken*s metode

Af alt det, Klaus Rifbjerg skrev for *Information*, var det teateranmeldelserne, der vakte mest opsigt og ultimativt skaffede ham en stilling på *Politiken*, hvor folk som Paul Hammerich og Harald Engberg rakte armene ud efter ham. Den mindre avis var en rugekasse for den store. *Information* leverede talenter til *Politiken*. Når de så blev ansat, måtte de undre sig over, hvordan de blev behandlet. Klaus Rifbjerg fortæller i erindringsbogen *Sådan*, at Harald Engberg, som havde været aktiv ved hvervningen af ham som teateranmelder, skubbede anmelderen Carl Johan Elmquist ind som en buffer mellem sig selv og den fremstormende unge mand (*Sådan*, 1999: 149). De unge talenter blev sat til noget andet end det, de var slået igennem med. På *Politiken* var der stærk indbyrdes konkurrence mellem medarbejderne, og den nyankomne opfattedes som yderligere en konkurrent. For Rifbjerg var det en streg i regningen, at han blev ansat som reporter og ikke som anmelder. Han havde netop opnået en vis status som anmelder på det

dengang meget betydningsfulde teaterområde. Nu virkede det, som om han skulle begynde forfra med forefaldende kulturjournalistisk arbejde.

Rifbjerg har flere steder i sit forfatterskab bearbejdet de blandede følelser ved ansættelsen på *Politiken*. Første gang var det i slapstick-stil i romanen *Twist* (1976: 19):

> Da Karl Asferg blev ansat på avisen, var det en oplagt manøvre for at holde ham væk fra en konkurrent. En livlig udfoldelse havde skabt hans ry som en slags kulturel sprællemand, men nu blev selv bladets gamle galopmedarbejder sendt i teatret hellere end Asferg, så Græshøj og Stenbrud kunne holde flæsket og fløden for sig selv.

At Asferg er Rifbjerg, Græshøj er Engberg og Stenbrud er Steinthal, det siger noget om stilniveauet. Det er revyagtig satire. I stedet for at begræde situationen vender Asferg/Rifbjerg sin spidse pen mod dem, der narrede ham. Holger Græshøj beskrives som:

> en mand, der forgæves forsøgte at kæmpe sig fri af en socialdemokratisk højskolebaggrund, en evig lærerkandidat med åndsaristokratiske ambitioner, som sled og stræbte for ikke blot at komme på omgangshøjde i publikums bevidsthed med sin forgænger Ferdinand Schumacher (der var en kritisk naturbegavelse af selvfølgelig dannelse), men også for at kappes med de store gamle, firmaet Brandes, hvis ånd bladet en gang imellem ved runde dage prøvede at genoplive.

Ferdinand Schumacher er dæknavn for Frederik Schyberg, en dengang fremtrædende teaterkritiker. Det er effektiv hævnprosa. Samtidig med at Asferg/Rifbjerg udmaler, hvad der skete, nedlægger han misdæderne.

Flere kasketter

Romanens hovedhandling er begivenhederne ved optagelserne af en film, *Twist/Weekend*, som Asferg har skrevet manuskript til. Asferg erfarer, at det kan volde problemer at have flere kasketter. Hvis man som kritiker har rakket ned på et skuespil, kan man som forfatter til et filmmanuskript have svært ved at hyre skuespillere. Asferg erfarer også, at kolleger, som man tror er ens venner, kan være ubarmhjertige, når de optræder som kritikere. Græshøj anmelder Asfergs film under overskriften "En skærsommernatsdram"! Hvad hjælper det at lade folk pisse og brække sig på lærredet, hvis det er gjort uden talent, spørger han retorisk. Asferg/Rifbjerg har opdaget,

at han ikke har nogen venner på bladet. Efter at have nedgjort hans film, sender bladet ham på journalistisk dannelsesrejse til Vietnam!

Grotesk pedanteri

Rifbjergs ansættelse på *Politiken* er registreret med grotesk pedanteri i *Alea*, som forfatteren med vanlig frækhed kalder "En tilfældighedsroman" (2003). Et af fiktionsgrebene består i, at han klipper forløbene ud i brudstykker, som han derefter klistrer sammen igen i, hvad der ligner vilkårlig rækkefølge. Der springes i kronologien. Den tålmodige læser skal også bære over med, at kapitlerne er smækket lige op i enden på hinanden uden mellemrum, som om ulæseligheden er et mål i sig selv.

Med et andet greb gør han sig selv til en handlende figur kaldet hr. Rifbjerg. Under anvendelse af en god portion selvironi fremstilles hr. Rifbjerg som en nikkedukke og en flovmand. Han formår ikke at skaffe sig svar på de spørgsmål, han på forhånd havde udtænkt. Han accepterer uden videre ledelsens lønvilkår. De to chefredaktører tryner ham i ansættelsessamtalen:

> - Ja, sagde chefredaktør Tillge-Rasmussen med en anelse nervøsitet i stemmen. – Chefredaktør Stephensen har jo talt om Deres ansættelsesforhold.
>
> Han rømmede sig og flyttede lidt på pyntelommetørklædet, der sad i brystlommen på det sorte sæt.
>
> - Vi har tænkt os at tilbyde Dem 2.500 om måneden …
>
> Den store mand ved vinduet reagerede ikke. Hans ryg var en bjergvæg eller noget, man hælder ned fra en fuldtlæsset fladvogn.
>
> – Jeg ved ikke …
>
> Hr. Tillge-Rasmussen holdt sin spinkle hånd op for munden og rømmede sig. Men han sagde ikke mere. I det samme vendte Hakon Stephensen sig om, en olietanker under manøvrering. Han så lige forbi hr. Rifbjerg, samtidig med at han pegede på ham.
>
> – Reporter, sagde han, – reporter …
>
> Man kunne måske nok gætte sig til, hvad han mente, men helt var det ikke til at gennemskue. Man havde fortalt ham, at det var kritiker, han skulle være, filmkritiker, boganmelder, så hvad var nu det reporterfis for noget (*Alea*, 2003: 259-62).

Hr. Rifbjerg prøver at henvise til, hvad hr. Engberg og hr. Hammerich har sagt til ham, men chefredaktør Tillge-Rasmussen rejser sig op bag skrivebordet og spørger, om det er den første, han begynder, og så får han en lille rundvisning blandt mennesker, han ikke kender og som ikke specielt

virker interesserede i at kende ham, indtil han til sidst står forvirret på Rådhuspladsen og prøver at finde ud af, hvor han er og hvorfor.

Hr. Tom Kristensen

Med al sin non-kommunikation kan teksten ligne absurd teater, men for den, der kender pressens melodier, træffer beskrivelsen på et hår. Sådan manipulerer man med debutanter. Hr. Rifbjerg skal ikke tro, at han er noget – slet ikke, at han tåler sammenligning med hr. Tom Kristensen, som stadig er ansat, men som bor på Thurø, hvor det er lettere at finde ham end på de københavnske værtshuse. Han æres på afstand. Når han ringer til kronikredaktøren, Harald Mogensen, svarer denne: "Goddag hr. Tom Kristensen. Hvordan går det, Tom Kristensen, skal ske hr. Tom Kristensen, og tak for anmeldelsen, Tom Kristensen" (*Alea*, 2003: 378).

Mongoleren

Rifbjerg har dyppet pennen i vitriol. Fedteriet for digterguden bekom ham ikke. Ved en enkelt lejlighed blev han inviteret til sammenkomst med Tom Kristensen, men han fik kun lidt "discount-Hærværk" ud af det: "billedet – i en sen nattetime – af Mongoleren på hotelsengekanten iført uldtrøje og lange underbukser mens fru Bosse puslede i baggrunden, står skarpt". Desillusioneret konstaterer Rifbjerg, at "drømmen om det uendeligt store i geniets nærhed" ofte ligner "en nedgroet negl" når man kommer helt tæt på.

Fru Rifbjerg bemærker efter festen, at Klaus Rifbjerg og hans redaktørkollega på *Vindrosen*, Villy Sørensen, er lidt hårde ved Tom Kristensen indimellem. Klaus Rifbjerg svarer, at det egentlig kun er, fordi de kan lide ham og godt vil have ham med på holdet, men i så fald skulle de vel næppe have skrevet i en leder, at han som kritiker er blevet lidt "lind i stemplerne". Rifbjerg tillægger Villy Sørensen udtrykket, men det lyder snarere som noget fra Rifbjergs maskinrum, og han bruger det da også andre steder, som om det var hans eget (sml. *Alea*, 2003: 381 med, *Facitlisten*, 1995: 102).

Rifbjergs irritation over Tom Kristensen-kulten mærkes i den kun halvvejs morsomme sproglige præsentation, "Mongoleren" eller "Tomse", og i dennes recitationer i lydsprog: "Asiadisg i sin Vælle ær Angsden/Dæn ær modned mæd umodne Aar" (78).

Vindrosen

Samme år som Rifbjerg kom til *Politiken*, 1959, begyndte han at redigere *Vindrosen* sammen med Villy Sørensen og fik derfor sin gang på Gyldendal. Også her i forlagshuset var Tom, som de kaldte ham, det store dyr i åbenbaringen, mens Klaus Rifbjerg kun var en sekundavare (*Alea*, 2003: 162). Rifbjergs gennemgående svar består i en karikering af de gyldendalske kritikere. En af dem, Alexander Frøland havde et hoved som en eidammer på et ostebræt, en anden, Carl Bergstrøm-Nielsen, var en lille knort.

Provokatøren

Rifbjerg kunne være mere frodig på det verbale niveau, men hans hang til at 'skabe sig', 'gøre sig utilbens', i ét ord provokere, sejrede igen og igen over selvdisciplinen og det slidsomme arbejde med at komponere. Bedst lykkedes det for ham i de tidlige romaner uden journalistiske ærinder: *Den kroniske uskyld*, *Operaelskeren*, *Arkivet* og *Anna(jeg)Anna*.

I sin bog om *Klaus Rifbjergs prosa* (1989) spurgte Jørgen Bonde Jensen, om Rifbjergs bedste roman egentlig ikke er novellesamlingen *Og andre historier* (1964). Et giftigt spørgsmål.

Med *Marts 1970* begyndte udskridningen. Kritikere, der som Jørgen Bonde Jensen prøvede at advare mod 'journalismen's lethed, fik at vide, at de havde citron og is i røven. Klaus Rifbjerg var parat til at svare igen med just de metoder, som han syntes var uetiske i journalistikken.

Det er undertiden nok at skrive, hvordan folk står, går og griner. Så er de hængt ud. I romanen *Joker* (1979) kalder Rifbjerg metoden 'autenticitetens stille forgiftning' (1979: 30) og henregner den til 'new journalism'. Men han kendte den udmærket fra sin egen produktion. Da han først havde introduceret den i *Marts 1970*, havde han svært ved at slippe den igen. Den var et probat middel for ham i kampen med Poul Borum, hvis "fedtvalke" han udødeliggjorde i romanen *Det ville glæde* (1989). Ja, han brugte den så sent som i portrættet af Tom Kristensen som Mongoleren med uldtrøje i *Alea* (2003). Øgenavnet Mongoleren henviser antagelig både til Tom Kristensens rejser til Kina og til noget i hans udseende.

Skuffelsen

Konkurrenceforholdet til Tom Kristensen blev ikke gjort lettere af den nedvurdering, Rifbjerg måtte føle sig udsat for af den gamle kritiker. "Er den

danske ungdom af i dag virkelig sådan?" spurgte Tom Kristensen, da han anmeldte *Den kroniske uskyld*. En banal og kedsommelig indfaldsvinkel, som anmelderen har svært ved at slippe: "Skoledrengesproget er lovlig forceret. Fantasien er løbet af med den unge digte" (*Politiken*, 3.10.1958; optrykt i *Omkring Den kroniske uskyld*, redigeret af John Chr. Jørgensen og Erik Olesen, 1974: 45-46).

Tom Kristensen nåede også at anmelde enkelte digtsamlinger af Rifbjerg. Her beskæftigede han sig meget med digtenes uforståelighed ("forstås ikke på halvanden dag og en eftermiddag"). Han spurgte, hvad en anmelder på 67 år skulle stille op, "når han for at glæde Klaus Rifbjerg vil anmelde hans nye digtsamling *Konfrontation* lige efter udgivelsen". Anmelderen fralægger sig på det nærmeste ansvaret ved at henvise til sin alder og et uvedkommende hensyn til digterens ønske om at blive anmeldt af den gamle stormester. Tom Kristensen kunne desværre ikke kvittere for tilliden. Han stillede sig velvilligt an, men digtsamlingen tog tydeligvis ikke fat i ham. Han kunne ikke skrive sig op på den. Han plukkede nogle digte ud til karakteristik og vurdering. Sådan gik det hver gang han forsøgte at glæde *Politiken* og dens unge medarbejder. Det blev til usammenhængende rapporter om ulæselighed og hovedpine. Den gamle mand påtog sig gerne selv skylden for den manglende forståelse, men det måtte efterhånden falde tilbage på Rifbjergs tekster, når den kritiker, der havde introduceret *Ulysses* for danske læsere, erklærede, at størsteparten af *Camouflage* var uklar for ham. Det var muligvis en vis portion krukkeri og drilleri i Tom Kristensens reaktion. Men arvefølgen fra den gamle til den unge modernist gik altså ikke glat (*Politiken*, 8.12.1970; optrykt i Tom Kristensen: *Fra Holger Drachmann til Benny Andersen*, ved Carl Bergstrøm-Nielsen, 1967: 221. En samlet analyse af anmeldelsesmaterialet findes i John Chr. Jørgensen: *Litterær vurderingsteori og vurderingsanalyse*, 1971: 129ff).

Hævn på et højere niveau

Kunne Tom Kristensen ikke uden videre salve den unge digterkonge, så stod Klaus Rifbjerg øjensynlig parat til at hædre det gamle koryfæ. Ved 30-årsdagen for udgivelsen hyldede han *Hærværk* som "realistisk-symbolsk værk af internationalt tilsnit" og anerkendte "ærbødigt" præcisionen og modenheden i romanens komposition ("Sjælens uendelighed og umanerlighed", 25.3.1960; optrykt i Aage Jørgensens *Omkring Hærværk*, 1969: 95-102).

Men snart mærkede man, at Klaus Rifbjerg havde små knive i ærmet. Stadig mens Tom Kristensen levede (4.8.1893-2.6.1974), tog Rifbjerg fat

på at problematisere det, han kalder "formal-tvangen" i Tom Kristensens poesi. Det skete i en analyse af digtet "Den dobbelte fjende" i *Paafuglefjeren* fra 1922. Analysens pointe var, at rimtvang, omvendte ordstillinger og andre gammeldags spændetrøjer forhindrede digtet i at udfolde sig konsekvent. Rifbjerg rejste spørgsmålet om, hvad der kunne være sket, hvis den "påvirkelige (men også rædde)" Tom Kristensen i stedet havde taget udgangspunkt i den moderne prosadigttradition fra Johs. V. Jensen. Læseren må tænke: Måske ville han så også have været bedre i stand til at påskønne Rifbjergs digte? (Analysen af "Den dobbelte fjende" var skrevet til Thomas Bredsdorffs *Danske digtanalyser*, 1969; den blev optrykt i Aage Jørgensens *Lyrikeren Tom Kristensen*, 1971, og igen Klaus Rifbjerg: *Digtere til tiden* ved Werner Svendsen, 1999).

Digtanalysen fører frem til Klaus Rifbjergs mest ambitiøse arbejde om Tom Kristensen, portrættet i Torben Brostrøm og Mette Winges udgave af *Danske digtere i det 20. århundrede* (bd. 2, 1981). Den ekspressionistiske ungdomsdigtning ("skøn som en sønderskudt banegård") nedskrives her til filmjournalsrevolution med tvivlsom eksistentiel dækning, og *Hærværk* læses som en roman om kønsskræk og moderbinding, som fører til erotiske forstyrrelser, manifesteret i en homoseksuel relation mellem Jastrau og Steffensen. Rifbjerg advarer mod at tage alt for firkantet på dette, men spørgsmålet er alligevel om ikke analysen er for reduktiv og klinisk til et litteraturhistorisk opslagsværk. Den står bedre som essay i Werner Svendsens Rifbjerg-udvalg *Digtere til til tiden* (1999).

Drømmen der ikke gik i opfyldelse

Denne artikel begyndte med Klaus Rifbjergs drengedrøm om at blive en respekteret litteraturkritiker ligesom Tom Kristensen. Den drøm blev aldrig realiseret. Med sin pågående ekspressive stil skabte Rifbjerg sig i sine yngre år en vis position som teater- og filmanmelder ved *Information* og *Politiken*. Udvalget *Rif* ved Hanne Marie Svendsen (1967) lyser af sprogligt overskud.

Han skrev også litteraturkritik i *Politiken*, men rollen som fast litteraturanmelder var problematisk alene af den grund, at han selv var forfatter og derfor kunne mistænkes for at ville nedgøre sine konkurrenter.

Skulle nogen være i tvivl om eksistensen af den slags motiver, så kunne de bare stikke næsen i Anders Bodelsens vittige roman *Straus* (1971), hvor Danmarks næstbedste krimiforfatter myrder den bedste.

Grunden til, at Tom Kristensen ikke kom i søgelyset som konkurrent, var, at han var udskrevet som skønlitterær forfatter med *Hærværk* i 1930 og herefter kunne hellige sig kritikken.

Når Rifbjerg forfalder til læsning af Tom K.

Da Rifbjerg i 1971 forlod *Politiken* – efter et skænderi om en anmeldelse (jf. Jørgensen, 1995: 117) – vendte han aldrig mere tilbage til et fast ansættelsesforhold ved en avis. Sine meninger kunne han komme af med gennem sine bøger. I en årrække udgav han enmandsavis i bogform: *En udflugt* (1990), *Karakterbogen* (1992), *Synderegistret* (1994) og *Facitlisten* (1995).

I sidstnævnte finder man et notat om Tom Kristensen. Rifbjerg fortæller her, at han engang imellem "forfalder" til læsning af Tom Kristensens kritiske artikler, selv om han har været "efter ham", fordi han blev "så lind i stemplerne til sidst". Men det er en lise og en løftelse, hvad og hvordan han skrev om litteratur: "Vidensforudsætningerne er i orden", men anmelderen skilter ikke med sin viden. Han skriver ikke i en litteraturvidenskabelig jargon. De nivellerende sammenligninger heller ikke. Hovedformålet er "at skrive noget frem, at etablere en forbindelse mellem læseren og litteraturen, som genererer entusiasme og ikke en klæg fornemmelse af at det hele dybest set er ligegyldigt eller i det højeste brandirriterende, altså bortset fra det kritikeren selv skriver" (*Facitlisten*, 1995: 102). Rifbjerg bruger på denne måde Tom Kristensen som modgift mod det, der er værre.

At Klaus Rifbjerg selv formåede dette og kunne være blevet en litteraturanmelder (næsten) på Tom Kristensens niveau, fremgår af de litterære konsulentudtalelser eller responsa, som han udarbejdede for sit forlag, Gyldendal. Et udvalg blev til under titlen *Jeg skal nok*. På en basis af en ekspertise i amerikansk litteratur fælder Rifbjerg her tydelige domme over bøger, som han har tilegnet sig, så han kan referere dem kort. Han behøver ikke 'skabe sig' og lave fikumdik i offentligheden.

Rifbjerg som direktøren for det hele

I udgivelsesåret for denne bog, 1984, begik Gyldendal den fejl at udnævne Klaus Rifbjerg til litterær direktør. Nogle af forfatterne opfattede ham som en konkurrent med direkte adgang til deres inderste – og hals- og håndsretten over det", skriver Pernille Stensgaard i krøniken *Selveste Gyldendal*, (2020: 245). Som man burde have forudset, kunne konkurrencemennesket Klaus Rifbjerg ikke afholde sig fra at lave satire over sine litterære uvenner.

I en anonym leder i forlagets tidsskrift *Fredag* kaldte han Henrik Stangerup "Vandhovedet fra Møn" med det resultat, at Stangerup forlod forlaget i vrede (Stensgaard 2020: 283).

I sine erindringer skriver Rifbjerg, at sagen burde have været behandlet med almindeligt diplomati og kølig professionalisme, men straks efter viser han, at det ikke er en disciplin, han selv behersker: "drengen er jo med mellemrum vild i hatten" skriver han om Stangerup. På det generelle plan konstaterer han: "Forfattere – kunstnere i det hele taget – er rædsomme: egocentriske, solipsistiske, skånselsløst jaloux på hinanden, sladderagtige og brutale. Jeg er selv et godt eksempel". Det lyder som noget af en indrømmelse. Men så tilføjer han noget, som antydningsvis hæver ham over alt dette: "Men de er også rørende i al deres gennemskuelighed, og nogen spiller deres afvekslende roller med professionalisme, ja enkelte er faktisk i besiddelse af stor indføling og et ægte talent for venskab". Og så opremser han navnene på sine litterære venner (*Sådan*, 1999: 230).

Litteratur

Bodelsen, Anders: *Straus*. Roman, Gyldendal, 1971.

Bredsdorff, Thomas (red.): *Danske digtanalyser*, Arena, 1969.

Jensen, Jørgen Bonde: *Klaus Rifbjergs prosa*, Babette, 1989.

Jørgensen, John Chr.: *Litterær vurderingsteori og vurderingsanalyse. En introduktion*, Borgen, 1971.

Jørgensen, John Chr. og Erik Olesen (red.): *Omkring Den kroniske uskyld*, Hans Reitzels Forlag, 1974.

Jørgensen, John Chr.: *Spinatfugl. Klaus Rifbjerg om sit liv med pressen*, Gyldendal, 1995.

Jørgensen, John Chr.: *Kritiker eller emigrant. Tom Kristensens anmeldelser i Politiken i 1920'erne*, Forlaget Spring, 2020.

Jørgensen, Aage (red.): *Omkring Hærværk*, Hans Reitzels Forlag, 1969.

Jørgensen, Aage (red.): *Lyrikeren Tom Kristensen*, Akademisk Boghandel, 1971.

Kristensen, Tom: *Hærværk*. Roman, Gyldendal, 1930.

Kristensen, Tom: *Åbenhjertige Fortielser*, Gyldendal, 1966.

Kristensen, Tom: *Fra Holger Drachmann til Benny Andersen*, ved Carl Bergstrøm-Nielsen, Gyldendal, 1967.

Stensgaard, Pernille: *Selveste Gyldendal – en historie*, Gyldendal, 2020.

Klaus Rifbjerg:

Under vejr med mig selv. Digte, Det Schønbergske Forlag, 1956.
Den kroniske uskyld. Roman, Det Schønbergske Forlag, 1958.
"Sjælens uendelighed og umanerlighed", *Politiken*, 25.3.1960; optrykt i Hans Hertel (red.): *Tilbageblik på 30'rne*, Vendelkær, 1967, i *Rif*, 1967 og i Aage Jørgensen, 1969.
Konfrontation. Digte, Det Schønbergske Forlag, 1960.
Camouflage. Et digt, Gyldendal, 1961.
Voliere. Et fuglekor på 25 stemmer, Gyldendal, 1962.
Portræt. Digte, Gyldendal, 1963.
Og andre Historier. Noveller, Gyldendal, 1964.
Operaelskeren. Roman, Gyldendal, 1966.
Rif. Rifbjerg-journalistik i udvalg ved Hanne Marie Svendsen, Gyldendal, 1967.
Arkivet. Roman, Gyldendal, 1967.
Anna (jeg) Anna. Roman, Gyldendal, 1969.
Marts 1970. Roman (Uden genrebetegnelse på titelblad), Gyldendal, 1970.
Spinatfuglene. Roman, Gyldendal, 1973.
Twist. Roman, Gyldendal, 1976.
Joker. Roman, Gyldendal, 1979.
"Tom Kristensen", i: Torben Brostrøm og Mette Winge (red.): *Danske digtere i det 20. århundrede*, 2, Gad, 1981.
Det ville glæde. Roman, Gyldendal, 1989.
Jeg skal nok. Konsulentudtalelser, Gyldendal, 1984.
En udflugt. Dagbog, Gyldendal, 1990.
Karakterbogen. Et virrehoveds notater, Gyldendal, 1992.
Synderegistret. En angergivens betragtninger, Gyldendal, 1994.
Facitlisten. En gammel snyders papirer, Gyldendal, 1995.
Digtere til tiden. Portrætter og præsentationer, ved Werner Svendsen, Spektrum, 1999.
Sådan. En livsreportage, Gyldendal, 1999.
Den søde kløe – et udvalg ved Kristen Bjørnkjær og Søren Markers, Informations Forlag, 2001.
Alea. En tilfældighedsroman, Gyldendal, 2003.